

دانشگاه پیام نور - مرکز تهران

موضوع:

جایگاه انتخابات از دیدگاه فقهی

استاد راهنما:

حضرت حجه الاسلام و المسلمین دکتر ضمیری

استاد مشاور:

حضرت حجه الاسلام و المسلمین دکتر جمشیدی راد

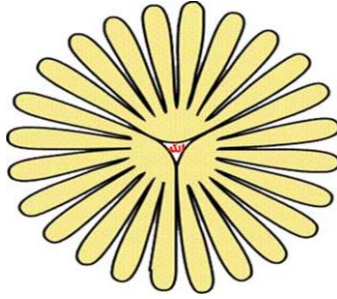
دانشجو:

فرید سلیمانی فر

دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق

1391

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

دانشگاه پیام نور - مرکز تهران

موضوع:

جایگاه انتخابات از دیدگاه فقهی

استاد راهنما:

حضرت حجه الاسلام و المسلمین دکتر ضمیری

استاد مشاور:

حضرت حجه الاسلام و المسلمین دکتر جمشیدی راد

دانشجو:

فرید سلیمانی فر

دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق

1391

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مرکز تهران جنوب

دانشگاه پیام نور
دانشگاه پیام نور استان تهران

شماره
تاریخ
پیوست

تصویب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته الهیات گرایش فقه و مبانی حقوق
تحت عنوان:

جایگاه انتخابات از دیدگاه فقهی

نام خانوادگی: سلیمانی فر
شماره پروژه: ۶۸۰۹
تاریخ دفاع: ۱۳۹۱/۶/۳۰
نمره: ۱۸/۱۵
نام: فرید
شماره دانشجویی: ۸۶۷۱۰۳۲۲۰
ساعت: ۱۵-۱۶
درجه ارزشیابی: عالی

هیات داوران:

داوران	نام	نام خانوادگی	کد استادی	مرتبۀ علمی	امضاء
راهنما	محمد رضا	ضمیری	۳۸۹۳۲۵		
راهنمای دوم	-	-	-		
مشاور	محمد صادق	جمشیدی راد	۴۰۰۸۳۰		
مشاور دوم	-	-	-		
داور	سید محمد	صدری			
داور دوم	-	-			
دبیر جلسه					

تهران، خیابان انقلاب، خیابان
استاد نجف الهی، ترسیده به
چهار راه سیند دانشگاه پیام نور
مرکز تهران جنوب، پلاک ۲۳۳
تلفن (گویا): ۸۸۰۱۰۹۰
فاکس (دبیرخانه): ۸۸۰۳۸۵

www.tpnu.ac.ir
info@jonoob.tpnu.ac

چکیده:

« جایگاه انتخابات از دیدگاه فقهی » موضوع پایان نامه، مقطع کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق می باشد که با استفاده از دهها کتاب، رساله علمی، و مقاله علمی و تخصصی در یک مقدمه و چهار فصل به شرح ذیل فراهم آمده است.

مقدمه : حاوی تعریف مسئله، اهمیت و فایده آن، بیان سوال اصلی و سئوالات فرعی، سابقه پژوهش، فرضیه اصلی تحقیق، مفاهیم و متغیرهای تحقیق، پیش فرضهای مسئله، اهداف تحقیق، روش تحقیق، روش جمع آوری اطلاعات، و سازماندهی پژوهش می باشد.

فصل اول : بعد از مقدمه فصل: مباحث فقه و اجتهاد و منابع فقه، انتخابات، شرائط انتخاب شوندگان، جایگاه فقهی، نماینده منتخب، بیعت، شوری، اصل اعتبار رای اکثریت، اصل امر به معروف و نهی از منکر، اصل اباحه، اصل مقدمه واجب، اصل حفظ نظام و نتیجه کلی، تدوین شده است.

فصل دوم: به چستی و تاریخچه انتخابات پرداخته شده است.

فصل سوم: دلائل و مستندات دیدگاه مخالفین با مشروعیت انتخابات مشروحاً بیان شده است.

فصل چهارم: دلائل و مستندات دیدگاه موافقین مشروعیت انتخابات بصورت مبسوط نگارش یافته.

بخش پایانی: به نتیجه گیری کلی و ذکر چند پیشنهاد و ذکر فهرست منابع تحقیق اختصاص یافته است.

تقدیم به :

این کوشش و پژوهش ناچیز هدیه ایست تقدیم به پیشگاه مقدس صاحب علوم ربّانی و آخرین ذخیره محبوب الهی برای بندگان حضرت صاحب العصر امام مهدی (عج)

و تقدیم به احیاءگر اسلام ناب محمدی در قرن حاضر حضرت امام خمینی (ره)

و تقدیم به بزرگ پرچمدار و رهبر حکومت اسلامی حضرت آیت الله العظمی خامنه ای «دام ظلّه» رهبر معظم انقلاب اسلامی.

و تقدیم به شهیدان گلگون کفن ایران اسلامی که با ایثار و فداکاریهای خود زمینه ساز تحقق و تثبیت و تداوم حکومت اسلامی مبتنی بر اصل مترقی ولایت مطلقه فقیه در میهن اسلامی بوده و هستند.

و همچنین تقدیم به همه اندیشمندان، متفکران و محققان و اساتید محترم و دانش پژوهان حوزه و دانشگاه و دیگر مراکز علمی و تحقیقی.

تشکر و سپاس :

از همه مؤلفان و محققان و نویسندگان منابع علمی و تحقیقی و تخصصی که در فراهم آمدن این رساله پژوهشی از اندیشه و دانائی و آثار علمی و تحقیقی ایشان استفاده شده است تشکر و سپاسگزاری می شود.

و تشکر و سپاس خود را نسبت به همه اساتید محترم در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اظهار میدارم.

به پیشگاه اساتید فرهیخته و دانشمند آقایان :

حضرت حجه الاسلام و المسلمین دکتر ضمیری، بعنوان استاد راهنما.

حضرت حجه الاسلام و المسلمین دکتر جمشیدپور، بعنوان استاد مشاور

سپاس فراوان و بهترین احترامات را تقدیم داشته که از ابتداء تا انتهاء در همه مراحل نگارش و تدوین رساله حاضر با راهنمائیها و مشاوره های علمی و تخصصی خود غنای علمی و تحقیقی آن را فراهم آوردند. از خداوند بزرگ توفیق و عزت بیش از پیش برای همگان به ویژه برای اساتید محترم راهنما و مشاور را آرزومندم.

طرح تحقیق و مبانی نظری

درآمد: کلید واژه به کار رفته در تحقیق حاضر عبارتند از :

فقه، مبانی فقهی، انتخابات، نظریات مخالفین مشروعیت، نظریات موافقین مشروعیت، بیعت، شوری، اعتبار رأی اکثریت، امر به معروف و نهی از منکر، اباحه مقدمه واجب و حفظ نظام.

طرح تحقیق :

1- تعریف مسئله:

« انتخابات » یک عمل و رفتار ارادی و اختیاری است که مانند دیگر اعمال در عرصه فردی و جمعی انسانها انجام می گیرد. و از دیدگاه فقهی هر عمل فردی و جمعی که از انسانها سر می زند موضوع احکام فقهی قرار می گیرد و از نظر فقه دارای یکی از احکام پنجگانه فقهی می باشد و همچنین با توجه به اینکه در نظام جمهوری اسلامی ایران، طبق اصل ششم قانون اساسی، « امور کشور باید به اتکای آرای عمومی اداره شود، از راه انتخابات، انتخاب رئیس جمهور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اعضاء شوراها و نظائر آنها... » و نیز در جمهوری اسلامی، تشکیل و تحقق نظام و نهادهای حکومتی و قانونگذاری طبق اصول متعدد قانون اساسی با اراده و نظر مردم تعیین و محقق می گردد و برگزاری انتخاب در حقیقت ابزاری است برای تبلور حقیقی اراده و خواست مردم و یکی از بهترین و کارآمدترین و عمومی ترین روشهای دخالت مردم در تعیین سرنوشت خودشان می باشد. در این تحقیق درصدد آنیم که به « جایگاه فقهی انتخابات » و چگونگی و نسبت آن با « مبانی فقهی » دست یابیم.

2- اهمیت و فایده تحقیق :

با توجه به اینکه هم اکنون بیش از سه دهه از برقراری نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران گذشته است. و به شهادت تاریخی یکی از پرشکوه ترین جلوه های مردم سالاری دینی و دموکراسی، برگزاری انتخابات متعدد، آنهم با حضور حداکثری و مسئولانه مردم شریف ایران اسلامی بوده است، اهمیت موضوع انتخابات به خوبی آشکار می شود. و از آنجایی که دین و فرهنگ و مبانی سیاسی و اجتماعی اسلام همچون رکنی اصیل جزء ذاتیات فرهنگ ایرانی است ضروری است که تحقیق و پژوهشی علمی در رابطه با جایگاه انتخابات در فقه که بخشی از تعالیم اسلامی است صورت پذیرد، باشد تا فایده یا فوائد عملی بیشتری در حیات سیاسی اجتماعی جامعه کنونی داشته باشد.

3- بیان سوالهای اصلی تحقیق :

در این تحقیق سوال اصلی و سئوالات فرعی که مطرح می شود عبارتند از :

سوال اصلی: مبانی فقهی و استدلال های فقهی فقهاء پیرامون مسئله انتخابات چیست؟

سوال فرعی: با توجه به اینکه انتخابات به شکل کنونی بعنوان یک مسئله مستحدثه فقهی

است آیا این مسئله در متون فقهی گذشتگاه پیشینه تاریخی دارد؟

2- با توجه به اینکه بیعت و شورا در منظومه اندیشه سیاسی اجتماعی قرآن و احادیث اهل

البیت علیهم السلام یکی از مهمترین اصول نظام اجتماعی است آیا مسئله انتخابات در نظام

مدرن سیاسی اجتماعی معاصر نسبتی با بیعت و شورا مطرح شده در قرآن و احادیث اهل
البیت علیهم السلام دارد؟

3- نسبت انتخابات با اصول: اعتبار رأی اکثریت، امر به معروف و نهی از منکر أباحه، مقدمه
واجب، حفظ نظام چیست؟

4- دیدگاه فقهایی که انتخابات را نامشروع می دانند چیست؟

5- دیدگاه فقهایی که انتخابات را مشروع می دانند چیست؟

6- بحث فقهی انتخابات چه پیشینه ای دارد؟

6- سابقه پژوهش:

با توجه به برقراری نظام مقدس جمهوری اسلامی در ایران آنهم مبتنی بر اصل مترقی
ولایت مطلقه فقیه، تاکنون آثار متعددی پیرامون: مبانی حکومت اسلامی، فقه سیاسی،
مبانی فقهی قانون اساسی، حکومت در اسلام، ولایت فقیه، بصورت تحقیقی و علمی توسط
اندیشمندان و متفکران و صاحب نظران حوزه و دانشگاه تحقیق و به نگارش درآمده است.
اما در مورد مسئله انتخابات بصورت ویژه در جایگاه فقهی آن بصورت استدلالی و فقهی
تحقیقات خاصی صورت نگرفته است. اگر چه فقهاء عظام و مراجع محترم تقلید حفظهم ...
به ویژه رهبر کبیر انقلاب امام خمینی ره و رهبر معظم انقلاب به مناسبت های مختلف
برگزاری انتخابات متعدد، بیانات مبسوطی را در این زمینه فرموده اند و یا به صورت پاسخ
به استفتائات مسائل مهم فقهی انتخابات را پاسخ گفته اند که همین استفتائات منابع و

گنجینه های معتبر علمی و فقهی است برای دستیابی به دیدگاه فقهی و بیان فقهی مسئله انتخابات.

5- فرضیه اصلی تحقیق :

به نظر می رسد فقهاء بزرگواری که انتخاب در عرصه سیاسی اجتماعی کنونی را دارای مشروعیت فقهی دانسته اند و با کتاب، سنت، اجماع و عقل و سیره عقلاء و با قواعد فقیه شرعیه آن را مورد استدلال قرار می دهند انتخابات را بازخوانی از بیعت و شورای مطرح شده در قرآن و سنت که همان روایات اهل البیت علیه السلام است دانسته که با استفاده از مبانی فقه و استدلال های فقهی بیعت و شورا، و دیگر اصول و قواعد فقهی اثبات مشروعیت انتخابات را مورد توجه قرار داده اند.

6- مفاهیم و متغیرهای تحقیق :

در این تحقیق مفاهیم و واژه های متعددی مورد استفاده قرار می گیرد از جمله :

اجتهاد و فقه، مبانی و منابع فقه، مشروعیت، انتخابات، اصل بیعت.

اصل شورا و مشورت، اصل اعتبار رأی اکثریت، اصل امر به معروف و نهی از منکر، اصل أباحه، اصل وجوب مقدمه واجب و اصل حفظ نظام اسلامی.

7- پیش فرض های مسئله مورد تحقیق :

نظریات فقهی و دیدگاه علمی فقهای که در این پژوهش انتخاب شده اند برای تحقیق و بررسی مبتنی بر مبانی خاص فقهی آنان است پیرامون حکومت اسلامی.

8- اهداف تحقیق :

8-1- بیان مبانی فقهی انتخابات و مشروعیت آن

8-2- بیان مفهوم انتخابات و رابطه آن با بیعت و شوار و دیگر قواعد فقهی

9- روش تحقیق:

توصیفی- تحلیلی :

در این تحقیق بعد از بیان مقدمه و فصل کلیات، توصیف و تحلیل مبانی فقهی انتخابات پرداخته می شود. از آنجایی که موضوع اصلی این پژوهش زیر مجموعه علوم انسانی و اجتماعی است. برای فراهم آمدن پژوهش و تحقیق حتماً باید از روش توصیفی و تحلیلی بهره برد. زیرا مباحث مطرح شده از علوم تجربی نیست چه که تحقیق و پژوهش در آنها به روش تجربی انجام می گیرد. بنابراین می توان نظریات و مبانی علمی و دیدگاهها را مطرح کرد و در یک نظام مقایسه ای و مطالعه تطبیقی بصورت مشخص به تجزیه و تحلیل هر یک از آنها پرداخت. بدیهی است که هر موضوع علمی که در منظومه اندیشه ای و مکتبی خود قرار می گیرد، روش و ابزاری مناسب با محتوای علمی خود برای درک، تجزیه، تحلیل و بررسی دارد. در مطالعات تطبیقی، ابتدا با فراهم آوردن اطلاعات لازم درباره عنوان و موضوع علمی مورد بحث پرداخت می شود و با شناسایی عناصر اصلی تشکیل دهنده نظریه علمی و دریافت

معیارهای فرعی در مرحله بعد به دریافت صورت های تشابه و تمایز پرداخته می شود و در نهایت با مقایسه و تطبیق بین داده های علمی آنها با توصیف نظریه های به اهداف علمی تحقیق و پژوهش دست می یابیم که در آخرین مرحله می توان به هدف نهایی که همان مبانی مشروعیت انتخابات است با توجه به اصول و قواعد فقهی اثبات نمود.

10- روش جمع آوری اطلاعات :

در این پژوهش گردآوری اطلاعات پیرامون نظریات علمی بصورت روش تحقیق کتابخانه ای انجام می گیرد.

11- سازمان دهی پژوهش :

در این پژوهش ساختار کل آن پس از نگارش مقدمه شرح مطالب، طرح کلی موضوع، در چند فصل ارائه خواهد شد.

فصل اول :

مفاهیم و کلیات

مقدمه :

مطالعات انسان شناسی، نشان می دهد که « انسان » دارای مجموعه ای از استعداد های فردی و اجتماعی است، که هر یک باید در بستر مناسب خود قرار گرفته و شکوفا بشود، بدیهی است که نظام ها و نهادهای اجتماعی همان بسترهای اجتماعی است که در آن استعداد های اجتماعی انسان به فعلیت می رسد در همین راستا « دین » نیز از اقتضات فطری انسان است. آنچنانکه زندگی فردی و جمعی انسانها به ضرورت در نظام های اجتماعی و سیاسی آغاز شده و پایان می پذیرد. همین ظاهر عینی درون مجموعه ای از ضوابط و قوانین فردی و جمعی صورت می گیرد که در بعضی از جوامع انسانی منبع این قوانین گاه اندیشه و تلاش های علمی و تجربی و تاریخی بشر است. ولی در جوامع دینی همه قوانین و ضوابط فردی و جمعی از منبع دین سرچشمه می گیرد. در نتیجه دین جامع و فراگیر آنست که برای زندگی انسان در ساحت های فردی و اجتماعی آن دارای، برنامه، ضوابط و قوانین باشد، اسلام که آخرین دین الهی و جامع ترین ادیان است در حالیکه موید و مکمل ادیان گذشته بوده برای هدایت انسان به سوی خداوند دارای قوانین و ضوابطی است که در سه بخش اعتقادات، اخلاق و احکام فقهی، فراهم آمده است. از آنجایی که انسان دارای ابعاد وجودی مادی و معنوی فردی، اجتماعی و دنیایی، آخرتی است و همچنین دارای روابط چهارگانه : رابطه انسان با خود، رابطه انسان با خدا، رابطه انسان با دیگر انسانها و رابطه انسان با جهان طبیعت می شود. در بخش احکام فقهی تمامی ضوابط و قوانین و دستورالعمل هایی که برای اداره زندگی انسان از قبل از تولد تا بعد از مرگ مورد نیاز است تدوین شده است. بنابراین در حقیقت فقه و احکام فقهی مجموعه ای گرانسنگ از گنجینه های زلال معارف اسلامی است.

از آنجائی که در این پژوهش به « جایگاه فقهی انتخابات » پرداخته می شود. در این فصل به بیان مفاهیم و تعاریف واژه های « فقه و اجتهاد، منابع فقه، انتخابات، بیعت، شورا و مشورت، اعتبار رأی اکثریت، امر به معروف و نهی از منکر، أباحه، مقدمه واجب و حفظ نظام می پردازیم.

1- فقه و اجتهاد:

فقه در لغت به معنای فهم عمیق است و اجتهاد به معنای تلاش و کوشش، و در اصطلاح فقهی، اجتهاد عبارتست از تلاش و توان بالقوه برای استنباط احکام شرعی از طریق ادله و منابع فقهی و علم به احکام شرعی فرعی از ادله تفصیلی را علم فقه می گویند.

2- منابع فقهی :

احکام و قوانین اسلامی همه منتسب به خداوند متعال می باشد برخی از آنها در قرآن کریم آمده است و مابقی یا در روایات آمده یا حاصل اجتهاد از منابع اصلی است. منابع اصلی استنباط احکام اسلامی، قرآن، سنت، عقل و اجماع می باشد.¹

یادآوری دو نکته ضروری بنظر می رسد:

نکته اول : اینکه اجتهاد در عصر ما به معنای نو بودن این روش برای دست یابی به احکام شرعی نیست بلکه می توان با مراجعه به متون تاریخی و دینی موارد و شواهد زیادی از دوران حضور پیامبر اکرم(ص) و ائمه طاهرین - علیهم السلام- را بر بهره گیری از این روش در زمان ایشان ارائه نمود.

¹ -محمد مهدی کرمی - محمدپورمند- مبانی فقهی اقتصاد اسلامی - ص 10-19.

نکته دوم: با توجه به کلی بودن مدارک و ادله احکام و فاصله زمانی با دوران ارائه منابع اسلامی و همچنین مسائل نوظهور در حیات اجتماعی انسان ضرورت اجتهاد به درستی مشخص می شود. به اعتقاد ما اسلام دینی کامل و دارای همه برنامه های رشد و تکامل انسانی است و در هر زمان باید پاسخ گوی نیازهای آن باشد. تنها روشی که می تواند مسائل جدید را تحلیل و حکم شرعی آن ها را استنباط نماید روش اجتهادی است.

حال همین مسئله اصلی پژوهش بیان « جایگاه فقهی انتخابات » امروز بعنوان یکی از مهمترین موضوعات جدید و نوظهور است که باید با توجه به روش اجتهادی و تحقیق تفحص در متون و منابع به آن دست یافت.

3- انتخابات :

انتخابات یکی از رفتارهای اجتماعی انسان است که در تعریف آن گفته اند: « جریان رسمی انتخاب اشخاص برای احراز مقام یا منصب و مسئولیتی در جامعه از طریق آراء عمومی»¹

در پیدایش و تحلیل مسئله انتخابات می توان به دو روش نظر داشت :

روش اول: اینکه با توجه به خود « انسان » و توصیف استعددهای اجتماعی و تحلیل رفتارهای فردی و جمعی او گفت که: انسان موجودی اجتماعی و دارای قدرت اراده و اختیار و تحلیل گر است. که رفتارهایش را بر حسب مکانیسم خاصی انتخاب می کند و به انجام می رساند. بدین معنی، انسان در همه بخش های زندگی خود اعم از اعتقادی،

¹-علی آقابخشی، فرهنگ علوم سیاسی، ص 184.

اجتماعی، اخلاقی، سیاسی و تربیتی همواره در حال گزینش و انتخاب است و برای زمان حال و آینده با تکیه بر تامل و تفکر و تعیین و تشخیص مصالح و مفسد دست به انتخاب می زند. آنهم انتخابی از سر تدبیر و اندیشه با علم به اینکه برایش دارای سود و یا زیانی است. این روش تحلیل مبتنی است بر اصول روانشناسی رفتاری انسان.

روش دوم: آنست که به علل و عوامل خارج از وجود انسان نگاه شود یعنی به تاریخ و دورانی که بر زندگی اجتماعی او گذشته است بنگریم که آیا در این دوران ها انسانها مثل امروز برای انجام امور اجتماعی، افرادی را با شرایط خاصی انتخاب می نموده اند یا نه؟ در این بخش تحقیقات و پژوهش های گرانمایه ای صورت پذیرفته است، از جمله:

« با آن که از ایام باستان گاه گاه نشانه های از دخالت مردم در گزینش مسئولان به چشم می خورد لکن باید گفت اساس اندیشه ای که فن « گزینش » را به عنوان موجه ترین و مشروع ترین ابزار وصول به قدرت و همچنین رایج ترین شیوه اعمال اراده مردم قرار داد. امری جدید است زیرا پیش از این فرمانروایان جوامع نیز از زمره داده های طبیعی تلقی می شدند. یعنی همانگونه که اقلیم، امراض، شکل و رنگ افراد قابل انتخاب کردن نبود. فرمانروایان نیز در اکثر جوامع توسط جبری از خارج اراده مردم، بر آنان تحمیل می شدند»¹.

و همچنین در تحقیقات تاریخی آمده است که بعد از سپری شده تاریخ اجتماعی ایشان در قالب حکومت های طایفه ای و قبیله ای، به حکومت های محلی و فئودالی کم کم سرنوشت سیاسی اجتماعی او در قالب حکومت های اقتدارگری مطلقه قرار گرفت که در این نوع از

¹-ابوالفضل قاضی - حقوق اساسی و نهادهای سیاسی - ج 1 - ص 697.

حکومتها، اعمال قدرت بدون مشارکت عمومی انجام می گرفت چه این که در نظامهای اجتماعی مطلقه اعمال حق حاکمیت به دست افرادی معدود و نهایتاً در یک فرد متمرکز می شده است.

« در عصر حکومتهای مطلقه، کشور به جای قدرت های محلی یا یک دولت متمرکز دیوان سالار روبه رو بود. که قوانین واحدی را در سراسر کشور به مرحله اجراء می گذاشت و دیوان سالار، نقش فرد را به حداقل کاهش می داد. و به این ترتیب یک دولت و یک ملت به وجود آمد»¹.

تا اینکه بعد از رنسانس علمی در مغرب زمین و ظهور تحول و تغییر در حوزه های اندیشه و تفکر و امور اقتصادی و صنعتی، و همچنین تحول در امور اجتماعی و سیاسی در چهار قرن اخیر که با تحقق جنبش های اجتماعی و سیاسی، انقلاب های مردمی صورت پذیرفته و جوامع انسانی خواسته هایی برآمده از نیازهای فردی و جمعی را مطالبه می کنند. که در این تحولات، در دو قرن اخیر دوره مشارکت سیاسی و اجتماعی مردم در عرصه های مختلف رقم خورده است و مردم با شرکت گسترده در انتخابات نهادهای حکومتی و اجتماعی را ایجاد می کنند و با انتخابات برای خود حقوق اجتماعی و سیاسی را مطالبه می نمایند.

4- شرایط انتخاب شوندهگان یا «منتخبین»

¹ - احمدنقیب زاده، زمینه های مساعد و نامساعد تخریب در جمهوری اسلامی، مشارکت سیاسی، احزاب، انتخابات. ص 231.

با توجه به نوع مسئولیتهایی که در یک نظام اسلامی به وسیله انتخابات و گزینش مردمی انجام می‌گیرد باید با مراجعه به متون اسلامی اعم از آیات و روایات معصومین علیهم السلام اوصاف حاکمان و کارگزاران اسلامی را جستجو نمود این اوصاف برای همه کسانی است که به نوعی می‌خواهند بخشی از مسئولیتهای اجتماعی و سیاسی را بر عهده بگیرند و هر فرد منتخب به فراخور نوع مسئولیتی را که می‌خواهد احراز کند می‌بایست گذشته از شرائط عمومی و تخصصی آن منصب و مسئولیت دارای ویژگیهای ارزشی ذیل که در متون اسلامی باید حاکمان و کارگزاران اسلامی از آن برخوردار باشند را نیز دارا باشد، از قبیل :

1- عدالت محوری؛ 2- مسئولیت پذیری؛ 3- خیرخواهی برای مردم؛ 4- مهربانی با مردم؛ 5- بخشندگی؛ 6- ساده زیستی¹.

و همچنین امام امیرالمومنین علی علیه السلام در منشور حکومت نامه خود به مالک اشتر به ویژگیهای والی از این قبیل تصریح فرموده اند:

1- اطاعت از خدا 2- پرهیزگاری و تقوا 3- پیروی از فریضه و سنت های قرآن 4- یاری خدا با دل و دست و زبان 5- مقاومت در مقابل خواهشهای نفسانی 6- دوری از معاصی 7- پشیمان نشدن از بخشایش 8- نبالیدن از کیفر دادن 9- چاره کردن خشم و پرهیز از تنگی دخیبی
10- نگر بستن به قدرت عظمت خداوند برای گریز از سرکشی و تندی و خودپسندی و بازگرداندن خود.¹

¹-مفاتیح الحیات، ص 235-236؛ آیت الله جوادی آملی.
¹- نهج البلاغه؛ نامه